

О.В. Медведєва, канд.біол.наук, доц., Т.П. Мірзак, асист.
Кіровоградський національний технічний університет

Еколого-економічні проблеми розвитку аграрного сектору Кіровоградської області

В статті здійснено аналіз еколого-економічних аспектів розвитку аграрного сектору економіки Кіровоградської області.

екологічне сільське господарство, аграрний сектор економіки, інвестиції, фінансове забезпечення

Сільське господарство України формується в умовах трансформації аграрних і земельних відносин, реструктуризації організаційно-правових форм господарювання з метою економічного розвитку держави.

Загальний рівень освоєності території України в основному визначається сукупністю споживчих якостей землі, економічними потребами населення і можливістю їх задоволення за рахунок використання земельних ресурсів, а також історичним розвитком системи розселення. Найвищу сільськогосподарську освоєність мають землі Запорізької (89%), Миколаївської (87%), Кіровоградської (86%), Дніпропетровської й Одеської (по 83%) та Херсонської областей.

Якісний стан земельного фонду постійно погіршується. Саме тому дослідження екологічних та економічних механізмів розвитку аграрного сектору є актуальним.

Проблеми взаємодії економіки та екології, формування наукових основ сталого розвитку знайшли відображення в працях відомих вчених-економістів: О. Балацького, Б. Данилишина, М. Долішнього, С. Дорогунцова, Г. Іваницької, О. Кашенко, Л. Мельника, Г. Черевка та ін. Питання відтворення і раціонального використання ресурсного потенціалу в аграрній сфері досліджували В. Борисова, К. Гривнак, С. Мартинов, О. Онищенко, Г. Підлісецький, Ю. Рубан, П. Саблук, В. Трегобчук, М. Федоров, О. Царенко, А. Чупіс, А. Юзефович та ін. Водночас питання забезпечення сталого розвитку аграрного сектора на рівні окремого регіону, екологізації економічного потенціалу території, ефективність використання ресурсного потенціалу ще недостатньо досліджені.

Метою даної статті є дослідження еколого-економічних процесів, що в тій чи іншій мірі мають вплив на розвиток аграрного сектору економіки.

Для досягнення поставленої мети було вирішено наступні завдання:

- здійснено аналіз стану земельного фонду Кіровоградської області;
- проаналізовано вплив на навколишнє середовище негативних факторів при здійсненні сільськогосподарської діяльності;
- розглянуто вплив економічних механізмів на розвиток аграрного сектору.

Провідною галуззю сільського господарства України залишається землеробство. Сільськогосподарська освоєність земельного фонду досягла 70%, чого не дозволяє собі жодна з розвинутих країн світу. До того ж розораність сільськогосподарських угідь сягає 81%, що також є рекордним показником. Для Степу він становить майже 85, Лісостепу—85,5%. Деякі області практично не мають інших угідь, крім ріллі [6, 7].

Кіровоградська область розташована у центральній частині України і має надзвичайно потужний земельно-ресурсний потенціал. Із 2458,8 тис. га території

області 2040,7 тис. га (83%) складають сільськогосподарські угіддя, 181,6 тис. га (7,4%) лісові землі, 76,0 тис. га (3,1%) під водою, 87,8 тис. га (3,6%) земель забудовано.

Сільськогосподарські підприємства, у користуванні яких перебуває 1266,5 тис. га (51,5%) загальної площі області, були і залишаються основними землекористувачами. У власності і користуванні громадян знаходиться 635,6 тис. га (25,8%). Всього в Кіровоградській області 748,3 тис. власників землі і землекористувачів. Відповідно, сільське господарство є визначальним чинником екологічного стану області в цілому [4].

За площею та біопродуктивним потенціалом земельного фонду Кіровоградська область є однією з провідних областей України.

Внаслідок екстенсивного землеробства сільськогосподарська освоєність та розораність території суші області досягла 85,7 та 74,4 відсотка відповідно. Через це спостерігається надмірний вплив сільськогосподарського виробництва на стан земельних ресурсів, що викликано надмірною розораністю території, хімізацією та меліорацією земель.

Наслідком високої господарської освоєності земельного фонду є прогресуюча деградація земель, що створює загрозу екологічній безпеці області. Середньозважений вміст гумусу в ґрунтах з кожним роком зменшується. Отже за такої тенденції ґрунти області протягом дуже короткого в історії ґрунтоутворення проміжку часу можуть зазнати катастрофічних змін. Тому усі землі потребують захисту та охорони від негативних процесів, забруднення і погіршення екологічного стану.

У зв'язку з розвитком землеробства в області з 60-х років минулого століття на території Кіровоградщини інтенсивно накопичувались засоби захисту рослин, які не були використані у повному обсязі та залишались на складах сільськогосподарських підприємств.

Відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 червня 2002 року №294-р "Про створення промислової інфраструктури по знищенню заборонених і непридатних пестицидів" було проведено комплексну інвентаризацію місць нагромадження заборонених і непридатних для застосування у сільському господарстві пестицидів.

В Україні нагромадження непридатних до застосування пестицидів почалося в 70-80-х роках минулого століття, після заборони окремих з них для застосування у виробництві сільськогосподарської продукції. У той же час, заборона на застосування не передбачала заборони на виробництво, а тому українські підприємства продовжували їх продукувати в колишньому обсязі, почалося масове нагромадження непридатних до застосування пестицидів.

На сьогодні за даними Державного управління екології та природних ресурсів у Кіровоградській області на обліку перебувають 219 складів (у тому числі - 28 безхазяйних), на яких зберігається 1210,490 тонни заборонених та непридатних до використання засобів захисту рослин, пестицидів і агрохімікатів (в середньому, на одного мешканця області припадає 1 кілограм отрути).

Крім цих застарілих відходів, які постійно справляють негативний вплив на навколишнє середовище, існує також і небезпека від використання сучасних хімічних препаратів захисту рослин.

Отже, для того, щоб процеси адаптації сільського господарства області і в цілому України до відкритої ринкової аграрної економіки були результативними, необхідно створити ефективний механізм регулювання сільського господарства, окремих його галузей (рослинництво, тваринництво), обираючи перевірену в Західній Європі і США модель ведення екологічного сільського господарства (його ще називають органічним, біологічно чистим, зеленим, альтернативним, натуральним).

Екологічне сільське господарство визначається як система господарювання, де різко обмежується або виключається використання штучних хімічних добрив, хімічних засобів захисту і регулювання розвитку рослин, хімічних кормових додатків і стимуляторів росту худоби. Воно повинно базуватися здебільшого на використанні біологічних прийомів і методів ефективного господарювання. Екологічне сільське господарство засноване на підтриманні родючості ґрунтів, збереженні генетичної різноманітності [8].

Метою екологічного сільського господарства є одержання аграрної продукції найвищої якості. Зрозуміло, що така продукція завжди буде конкурентоспроможною.

У будь-якому разі збільшення продажу і експорту екологічно чистої продукції означає, що саме це є рентабельною альтернативою аграріїв, яка стане прибутковою і вигідною для всіх споживачів [1].

На жаль, в Україні в цілому, і в Кіровоградській області зокрема, не враховуються перспективи створення і ведення екологічного сільського господарства. Тому в цьому наша держава істотно відстає від США і країн Західної Європи.

З економічної точки зору сільськогосподарське виробництво є одним з найбільш ризикованих видів господарської діяльності. На його результати впливає багато чинників: природнокліматичні умови, забезпечення сільгоспвиробників необхідними фінансовими та матеріальними ресурсами, коливання цін на сільгосппродукцію та інше. Але аграрний сектор є одним з найбільш важливих секторів економіки України і Кіровоградської області зокрема. Аграрна галузь виробляє 12-15 відсотків валового внутрішнього продукту (ВВП) країни [5].

Тому розвинена система управління агроризиками є важливим фактором сталого розвитку галузі та забезпечення доходів сільгоспвиробників.

Станом на кінець 2007 року в Україні обліковувалось 12831 підприємств, проти яких здійснювалась процедура банкрутства (розпорядження майном, санація, ліквідація), із них 441 (3,44%) підприємство Кіровоградської області. Приймаючи до уваги наведені факти, вирішальним фактором для створення ефективної системи мінімізації ризиків в аграрному секторі є правильний вибір форм та методів державної підтримки.

В результаті проведення земельної реформи селяни одержали у власність та користування сільськогосподарські угіддя. Україна починає позиціонувати себе на світовому аграрному ринку як впливовий виробник та експортер сільськогосподарської продукції. Разом з тим, проведені аграрні реформи не зумовили підвищення ефективності аграрного виробництва, раціонального використання його земельно-ресурсного потенціалу, сільськогосподарської продукції і гарантування продовольчої безпеки країни. Проведення аграрної реформи не сприяло позитивним змінам в соціальному розвитку села. В результаті більшість показників соціального розвитку сільських територій є нижчими за аналогічні до реформування. Як результат, економічна ефективність та фінансові результати сільськогосподарських підприємств України в цілому, і Кіровоградської області зокрема низькі.

Специфіка сільськогосподарського виробництва обумовлює необхідність авансування коштів на відносно тривалий період часу, який в залежності від спеціалізації і фінансового стану підприємства може вимірюватися роками. Тому практично усі сільськогосподарські підприємства, незалежно від форми власності і способу виробництва, в практиці господарської діяльності вимушені вдаватися до залучення коштів (капіталу). Як показує зарубіжний досвід і історія розвитку АПК України, одним з основних джерел фінансування оборотних засобів підприємств є кредити комерційних банків [3].

Але інвестиційна привабливість сільськогосподарських підприємств є ще дуже низькою, що зумовлено високим ступенем ризику в порівнянні з іншими галузями. Це пояснюється не лише впливом природнокліматичних, біологічних факторів на виробничий процес у сільському господарстві, але і складністю причинно-наслідкових зв'язків у ринковій економіці.

Протягом останніх років активно надається кредитна підтримка агропромислового комплексу з боку українських банків. Однак все ж таки існує певний дефіцит власних капіталовкладень. Саме тому важливого значення набуває залучення зовнішніх джерел фінансування, зокрема іноземних інвестицій [5].

Приріст іноземного капіталу за перші 3 місяці 2007 року досягнув 112,3 млн. доларів США. Основні інвестори в агропромисловий комплекс України – Кіпр (\$125,7 млн.), США (\$47,4 млн.), Великобританія (\$42,6 млн.), Данія (\$32,2 млн.), Німеччина (\$24,9 млн.), Російська Федерація (\$16,55 млн.). Але іноземні інвестиції розводіляються між областями вкрай нерівномірно. Найбільша частина іноземних капіталовкладень припадає на Київську, Дніпропетровську, Харківську області. Кіровоградщина, нажаль, займає в цьому списку далеко не перше місце.

Отже, основними причинами низької віддачі земельного потенціалу в Україні, і в Кіровоградській області зокрема, є безгосподарне ставлення до землі, тривала відсутність реального власника, помилкова стратегія максимального залучення земель до обробітку, недосконалі техніка і технологія обробітку землі та виробництва сільськогосподарської продукції та невиконання природоохоронних і комплексних економічних заходів. Тому, для покращення ситуації, що склалася, потрібно здійснювати цілеспрямоване фінансування окремих підрозділів аграрного сектору області, створити чітко визначену регіональну програму його сталого розвитку, сприяти покращанню інвестиційної привабливості, комплексно вирішувати питання взаємодії природи та суб'єктів господарювання.

Список літератури

1. Гусаков В. Г. Альтернативное сельскохозяйственное производство/Структура колхоза, кооператива и акционерного общества на пути в XXI век. Материалы международного семинара. — Минск, 1999. — С. 31-32.
2. Гайдуцький А.П. Інвестиційна привабливість аграрного сектора економіки України на міжнародному ринку капіталу // Автореф. дис. канд. екон.наук. - 2005. — Київ: - 22 с.
3. Сьомченков О.А. Організація короткострокового банківського кредитування сільськогосподарських товаровиробників//Автореф. дис. канд. екон.наук. - 2000. — Київ: - 20 с.
4. Екологічний паспорт Кіровоградської області. — 2007. — Кіровоград.: - 100 с.
5. Шубенко І.А. Кредитні ризики сільськогосподарських підприємств // Автореф. дис. канд. екон.наук. - 2006. — Київ: - 21 с.
6. Дем'янчук В., Сеперович Н. Механізми оподаткування в галузі сільського господарства України./Проект „Аграрна політика для людського розвитку”. — К.: - 2006. — 36 с.
7. Постанова КМ України від 19.09.07 № 1158 „Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року”.
8. Статівка А. Сільське господарство України та його інтеграція в міжнародні сільськогосподарській торговельні організації: проблемні питання. //Право України 2003, № 4. С. 45-48.

В статье осуществлен анализ эколого-экономических аспектов развития аграрного сектора экономики Кировоградской области.

In the article the analysis of development is carried out agrarian the sector of economy of Kirovograd region, the question of financing of agricultural enterprises is analysed.